

1636 D

UDK 792 791.43(497.12)(091)(05)

DOKUMENTI

SLOVENSKEGA GLEDALIŠKEGA IN FILMSKEGA MUZEJA

43

LJUBLJANA

1984

DSGFM

Letnik XX

Str. 143—302

Ljubljana 1984

Dušan Moravec

Vošnjakovo delo za slovensko gledališče

(Referat na Vošnjakovem simpoziju v Šoštanju 11. maja 1984)

Svojčas smo zapisali misel, da je bil Josip Vošnjak v več kakor stoletnem obdobju od nastopa Linhartovih kranjskih komedijantov pa do prve Cankarjeve dramske zasnove edini slovenski pisatelj, ki se je z vso resnobo zavzel — v teoriji in v praksi — za preusmeritev gledališkega repertoarja; ta tisti čas ni bil le zapoznel odmev večidel že preživelih evropskih tokov, ampak je bil tudi skorajda brez izvirnih sestavin. Ta ugotovitev je še zmeraj veljavna in nam daje osnovo za presojo Vošnjakove vloge v razvoju domačega gledališča, bolj seveda za presojo njegovega pomena v tem domala gluhem obdobju kakor za samo umetniško raven njegovih prvih dramskih poskusov in poznejših zrelejših stvaritev. V času, ko se je Vošnjak uveljavljal tako s svojimi nazori v odboru Dramatičnega društva kakor s pisanjem za oder, ki ga je ta odbor vodil, je bila podoba izvirnega sporeda več kakor pomanjkljiva. V širokem, četrstoletnem obdobju od uprizoritve Ogrinčeve komedije V Ljubljano jo dajmo in Celestinove Roze (1870, 1871) pa do Funtkove drame Iz osvete (1896) sta bili uprizorjeni poleg petih Vošnjakovih iger komaj še dve, ki sta zapolnili ves gledališki večer: Borštnikov ljudski igrokaz Stari Ilija (1890) in pa Jurčičeva Veronika Dese-niška ob otvoritvi novega Deželnega gledališča (1892). Nič manj spodbudna pa ni podoba tujega sporeda, v katerem so še zmeraj prevladovalе burke in ganljivke: šele po prvem Vošnjakovem nastopu s politično komedijo Pene in tik pred krstom njegove najpomembnejše uprizorjene drame Lepa Vida je prišla na ljubljanski spored prva moderna evropska drama, ki je vredna takega imena, Ibsenova Nora. Nobena od teh iger, ne Ibsenova ne Vošnjakova (in niti Gogoljeva komedija Revizor) pa ni dočakala — spričo pomanjkljivega zanimanja nevzgojenega občinstva — niti ene same ponovitve.

Vošnjak je stopil v gledališko areno zelo pozno, po izpolnjenem petdesetem letu, ali, z drugo besedo, ko je sklenil svoje dvanajstletno delo v dunajskem parlamentu; šele takrat je našel čas in mir za zbrano delo in za uresničevanje zamisli, ki so že dolga leta zorele v njem. Zmotna bi bila namreč misel, da je šele v tem času, ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja, prvič pomislil na književnost in še posebej na gledališki oder. Motivi, ki jih je v teh letih oblikoval, so pogosto temeljili prav na izkušnjah in spoznanjih iz obdobja njegovega političnega delovanja. Lahko pa bi zapisali še nekaj več: prav zaradi premora, ki loči nekatere Vošnjakove dramske zamisli in realizacijo teh zamisli,